

ΣΧΟΛΙΟ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ επί του από 20ης Φεβρουαρίου 2019 δημοσιευθέντος Γράμματος του Πατριάρχη Βαρθολομαίου προς τον Αρχιεπίσκοπο Αλβανίας Αναστάσιο

a:2:{s:4:"TEXT";s:100724:"

Στις 9 Μαρτίου 2019 στην επίσημη ιστοσελίδα του το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως ανάρτησε το από 20^{ης} Φεβρουαρίου μηνολογούμενο Γράμμα του Παναγιωτάτου Πατριάρχη Βαρθολομαίου προς τον Αρχιεπίσκοπο Αλβανίας Αναστάσιο, ως απάντηση στο Γράμμα του τελευταίου σχετικά με το ουκρανικό εκκλησιαστικό. Το περιεχόμενο της επιστολής του Πατριάρχη Βαρθολομαίου έχει σχέση προς την αντικανονική απονομή της ούτως λεγομένης αυτοκεφαλίας στους σχισματικούς της Ουκρανίας από το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, κάτι το οποίο θίγει αμέσως τη Ρωσική Εκκλησία. Επιχειρώντας να δικαιολογήσει την παρέμβαση στα του οίκου της, ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος προβάλλει θεωρία περί αποκλειστικών δικαιωμάτων των Πατριαρχών Κωνσταντινουπόλεως επί της Ορθόδοξου Εκκλησίας, την οποία τεκμηριώνει διά του γράμματος προς τον Προκαθήμενο της Εκκλησίας της Αλβανίας.

Κατόπιν εξετάσεως των κεντρικών σημείων της επιχειρηματολογίας του Πατριάρχη Βαρθολομαίου από τα μέλη και τους εμπειρογνώμονες της Συνοδικής Βιβλικής Θεολογικής Επιτροπής παρατίθενται κάτω τα βασικά συμπεράσματα.

1. Το Γράμμα του Πατριάρχη Βαρθολομαίου ισχυρίζεται ότι «διὰ τῶν Θείων καὶ Ἱερῶν Κανόνων» «οὐχὶ ἐν εἵδει προνομίων ἀλλὰ θυσίας» ανατίθενται στον Προκαθήμενο της Κωνσταντινουπολίτιδος Εκκλησίας κάποιες «ὑπερορίους εὐθύνas» με σκοπό την οριστική διευθέτηση «τῶν ἀνά τὰς Τοπικὰς Ἐκκλησίας ἀναφυσόμενων προβλημάτων τῶν μὴ δυναμένων ἵνα ἐπιλυθῶσιν ὑπ' αὐτῶν». Επίσης τονίζει ότι «αὕτη ἡ κληρουχία» της Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως διακονήθηκε «ἀδιαστίκτως καθ' ὅλους τοὺς παρελθόντας αἰῶνας» από τους προκατόχους του Πατριάρχη Βαρθολομαίου στον θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως.

Στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν κανόνες, οι οποίοι να χορηγούσαν τις ανάλογες αρμοδιότητες στους Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως, κάτι το οποίο επιβεβαιώνει ἑμμεσα και ο ἴδιος ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος, διότι δεν προσάγει προς επιβεβαίωση των λεχθέντων κάποιο συνοδικό κανόνα.

Ο προκάτοχοι του σημερινού Προκαθημένου της Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, στους οποίους κάνει μνεία, ἔβλεπαν διαφορετικά το ζήτημα του πρωτείου, απορρίπτοντας τη διδασκαλία περί αποκλειστικών δικαιωμάτων του κατέχοντος τα πρωτεία τιμῆς επισκόπου της Εκκλησίας. Ευλόγως να αναφερθεῖ σχετικά η Εγκύκλιος και Συνοδική Επιστολή της Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως του ἔτους 1895, η οποία συντάχθηκε με αφορμή την Εγκύκλιο το Πάπα Ρώμης Λέοντος ΙΓ' περί ενώσεως Εκκλησιῶν. Ασκώντας πολεμική κατά της κεφαλῆς της Ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας, η Εκκλησία Κωνσταντινουπόλεως υπερασπιζόταν τότε την Ορθόδοξη ερμηνεία του ρόλου του πρώτου, η οποία ουδεμία παρέμβαση του πρώτου των Προκαθημένων ἐπιδέχεται στα των ἄλλων

τοπικῶν Εκκλησιῶν:

«Πᾶς ἐπίσκοπος ἐστὶ κεφαλὴ καὶ πρόεδρος τῆς ἑαυτοῦ κατὰ μέρος Ἐκκλησίας, ὑποκείμενος μόνον ταῖς συνοδικαῖς τῆς καθόλου Ἐκκλησίας διατάξεσι τε καὶ ἀποφάσεσιν ὡς μόναις ἀλανθάστοις, ἡκιστα τοῦ κανόνος τούτου ἐξαιρουμένου τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης, ὡς δείκνυσιν ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, μόνος δὲ αἰώνιος ἀρχηγὸς καὶ κεφαλὴ ἀθάνατος τῆς Ἐκκλησίας ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας (Κολ. 1.18)...

Οἱ θεῖοι Πατέρες, τιμώντες τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης μόνον ὡς ἐπίσκοπον τῆς πρωτεύουσας πόλεως τοῦ κράτους, ἀπέδωκαν αὐτῷ προεδρείας πρεσβεῖα τιμητικὰ, θεωρήσαντες αὐτὸν ἀπλῶς ὡς πρῶτον τῇ τάξει ἐπίσκοπον, τοῦτ' ἐστὶ πρῶτον ἐν ἴσοις, ἅπερ πρεσβεῖα καὶ τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἀπένειμαν κατόπιν, ὅτε ἡ πόλις αὕτη ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, ὡς μαρτυρεῖ περὶ τούτου ὁ κη' κανὼν τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι οἰκουμενικῆς Συνόδου... Ἐκ τοῦ κανόνος τούτου καταφαίνεται, ὅτι ὁ Ῥώμης ἐστὶν ἐπίσκοπος ἰσότιμος τῷ ἐπισκόπῳ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῖς τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ἐν οὐδενὶ δε κανόνι καὶ παρ' οὐδενὶ τῶν Πατέρων ὑπαινιγμὸς τις γίνεται, ὅτι ποτὲ ὁ Ῥώμης μόνος ἐστὶν ὁ ἀρχηγὸς τῆς καθόλου Ἐκκλησίας καὶ ὁ ἀλάθητος κριτὴς τῶν ἐπισκόπων τῶν ἄλλων ἀνεξαρτήτων καὶ αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν...

Ἐκάστη κατὰ μέρος αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία ἐν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει ἦν ὅλως ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοδιοίκητος κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἐπτὰ οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ὅπως δὲ οἱ ἐπίσκοποι τῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, οὕτω καὶ οἱ τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἰσπανίας, τῶν Γαλιῶν, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Βρεττανίας ἐκυβέρνην τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν ἕκαστοι διὰ τῶν ἰδίων τοπικῶν Συνόδων, οὐδὲν ἀναμίξεως δικαίωμα ἔχοντος τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐπίσης ὑπήγετο καὶ ὑπεῖκεν εἰς τὰς συνοδικὰς ἀποφάσεις. Ἐν σπουδαίοις δὲ ζητήμασι, δεομένοις τοῦ κύρους τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, ἐγένετο ἔκκλησις εἰς οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἥτις μόνον ἦν καὶ ἐστὶ τὸ ἀνώτατον ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ κριτήριον»[1].

Ισχυριζόμενος ὅτι ἡ ἀνατεθεῖσα δῆθεν στους Προκαθημένους Κωνσταντινουπόλεως «ὑπερόρια εὐθύνη» «οὐδένα ἐνδοιασμόν ἢ ἀνησυχίαν προκαλέσασα πώποτε παρὰ τοῖς λοιποῖς Πατριάρχαις», ὁ Πατριάρχης Βαρθολομαῖος επικαλεῖται τὴν ἐπιστολὴν τῶν πατέρων τῆς ἐν Καρθαγένη Συνόδου πρὸς τὸν Πάπα Ῥώμης Κελεστίνου τοῦ ἐτους 425.

Ἐκπληξη προκαλεῖ ἡ χρῆσις αὐτοῦ τοῦ συγκεκριμένου χωρίου, ὅπως γενικά καὶ ἡ παραπομπή στους πατέρες αὐτῆς τῆς περιφημῆς Συνόδου.

Λίαν γνωστὸ τυγχάνει ὅτι ἀφορμὴ γιὰ τὴ συγγραφὴ τῆς ἐπιστολῆς στάθηκε ἡ παρέμβασις τοῦ Πάπα Κελεστίνου στὰ τῆς Ἐκκλησίας Καρθαγένης καὶ ἡ διενέργεια ἀπὸ αὐτὸν ἐκκλησιαστικῆς δίκης, κατόπιν ἐκκλήτου προσφυγῆς Ἀφρικανοῦ Ἐπισκόπου. Επικρίνοντας τὴν ἐν λόγῳ ἐνέργεια τοῦ Ῥώμης, οἱ Συνοδικοὶ πατέρες ἐγράφαν εἰδικότερα:

«Ἐν προφάτῳ τοίνυν τοῦ καθήκοντος τῆς ὀφειλομένης προσκυνήσεως ἐκπληρουμένου, ἱκετεύομεν, ἵνα τοῦ λοιποῦ πρὸς τὰς ὑμετέρας ἀκοὰς τοὺς ἐντεῦθεν παραγινόμενους εὐχερῶς μὴ προσδέχησθε, μηδὲ τοὺς παρ' ἡμῶν ἀποκοινωνητέους, εἰς κοινωνίαν τοῦ λοιποῦ θελήσητε δέξασθαι· ἐπεὶ δὲ τοῦτο καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ ὁρισθὲν εὐχερῶς εὔροι ἡ σὴ σεβασμιότης· εἰ γὰρ καὶ περὶ κατωτέρων κληρικῶν καὶ περὶ λαϊκῶν φαίνεται ἐκεῖ παραφυλάττεσθαι, πόσῳ μᾶλλον τοῦτο περὶ ἐπίσκοπων βούλεται παραφυλαχθῆναι; Μὴ οὖν οἱ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπαρχίᾳ ἀπὸ τῆς κοινωνίας ἀναρτηθέντες παρὰ τῆς σῆς ἀγιωσύνης, σπουδαίως, καὶ καθὼς μὴ χρή, φανώσιν ἀποκαθιστάμενοι τῇ κοινωνίᾳ»[2].

Δεν κρίνεται περιττό νὰ παρατεθεῖ καὶ ἓνα ολόκληρο χωρίο, ὅπου οἱ πατέρες τῆς ἐν Καρθαγένη Συνόδου ζητοῦν τὸν Πάπα νὰ μὴν ἀποστέλλει τοὺς ἐκπροσώπους αὐτοῦ πρὸς ἐξέτασι τῆς υποθέσεως. Ὁ Προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως δὲν παραθέτει τὸ ἀπόσπασμα

αυτό αυτούσιο:

«Ἐκβιβαστὰς τοίνυν κληρικοὺς ὑμῶν τινῶν αἰτούντων μὴ θέλετε ἀποστέλλειν, μήτε παραχωρεῖν, ἵνα μὴ τὸν καπνώδη τύφον τοῦ κόσμου δόξωμεν εἰσάγειν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ, ἥτις τὸ φῶς τῆς ἀπλότητος, καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης τὴν ἡμέραν τοῖς τὸν Θεὸν ἰδεῖν ἐπιθυμοῦσι προσφέρει»[3].

Ἡ διατυπωθεῖσα τῇ νεότερῃ πλέον ἐποχῇ θεωρία σχετικά με τις «ὑπερόριες εὐθύνες» στα ἐκκλησιαστικά, εἶναι δάνειο ἀπὸ τὸ λεξιλόγιο των επισκόπων Ρώμης, οἱ οἱποῖοι ἀπὸ τὸ 5^ο ἤδη αἰ. προέβαλαν αξιώσεις ἐπὶ τῆς «μερίμνης τῆς οἰκουμένης» (*universalis cura; sollicitudo omnium ecclesiarum*), ἡ οἱοία. κατὰ τὴ γνώμη τους. δὲν ἦταν καν προνόμιο, ἀλλὰ «ἰδιαίτερο καθήκον» καὶ «διακονία» τῆς Ἐκκλησίας Ρώμης.

Ἡ ἱερά Σύνοδος Ἱεραρχίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας τὸ 2008 ἐξέφρασε τὴν ἐντονη ἀνησυχία γιὰ τις ἐπιδιώξεις τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως νὰ καθιερώσει τὸ προωθούμενο ἀπὸ ἐπιμέρους ἱεράρχες καὶ θεολόγους αὐτῆς καινοφανές ἐκκλησιολογικὸ δόγμα, τὸ οἱοῖο «έρχεται σὲ ἀπόλυτη ἀντίθεση με τὴ μακραίωνη κανονικὴ παράδοση». Ὁ οἱσμός τῆς Συνόδου «Περὶ τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας» ἀπαριθμεῖ τις βασικὲς αξιώσεις των Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, τις οἱοῖες ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ δηλοποιοῦσαν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι κατὰ τὴ δεκαετία, ἡ οἱοία μεσολάβησε, οἱ ἰδέες τοῦ Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως σχετικά με τὰ προνόμιά του ἔχουν σημαντικὰ διευρυνθεῖ. Τὸ Γράμμα τοῦ Πατριάρχῃ Βαρθολομαίου πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀλβανίας Ἀναστάσιο δηλοποιεῖ πλέον τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνει ἐπὶ παντός θέματος καὶ ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας στὰ των ἄλλων κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, τὸ οἱοῖο ἀποτελεῖ ἀξίωση ἐπὶ ὑπερορίας δικαιοδοσίας ἐφ'ὅλων των αυτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

Δυστυχῶς, δὲν εἰσακούσθηκε ἡ ἐκκλησιὴ τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας νὰ ἀποφεύγονται οἱ μονομερεῖς κινήσεις, οἱ οἱοῖες δύνανται νὰ ἐπιφέρουν ἀνεπανόρθωτες ζημιές στὴν ἐνότητα τῆς Ὁρθοδοξίας:

«Θεωρώντας ὅτι ὅλα τὰ ὡς ἄνω ζητήματα δύνανται νὰ λυθοῦν οἱστικὰ μόνο ἀπὸ τὴν Οἰκουμενικὴ Σύνοδο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ παρούσα Σύνοδος καλεῖ τὴν Ἀγιωτάτη Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως σὲ ἐξῆς καὶ μέχρι τὴν ἐξέταση σὲ πανορθόδοξο ἐπίπεδο των προαναφερθέντων καινοτομιῶν, νὰ κρατήσῃ τὴν ἐπιφυλακτικὴ στάση καὶ νὰ ἀπέχει ἀπὸ τις ἐνέργειες, οἱ οἱοῖες δύνανται νὰ δυναμιτίσουν τὴν ορθόδοξη ἐνότητα. Αὐτὸ ἀφορᾷ ἐιδικὰ τις προσπάθειες ἀναθεωρήσεως των κανονικῶν οἱων των κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν»[4].

2. Ὁ Πατριάρχης Βαρθολομαῖος υποστηρίζει ὅτι ἡ διακονία των «ὑπερορίων εὐθυνῶν» ἀσκεῖται ἀπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐντὸς «τοῦ κανονικῶς ἀμεταθέτου καθεστώτος τῆς Πενταρχίας».

Ἡ ὑπὸ ἐξέταση θέση περιέχει μιὰ ἐσωτερικὴ ἀντίφαση, διότι ἡ θεωρία τῆς πενταρχίας ὅχι μόνο δὲν ἐνισχύει τὰ δῆθεν υφιστάμενα ἀποκλειστικὰ προνόμια τοῦ πρώτου, ἀλλὰ, ἀντιθέτως, ἐδραιώνει τὴν ἰσοτιμία των πέντε πατριαρχικῶν θρόνων τῆς Ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας.

Ὁ θεσμός τῆς πενταρχίας θεσπίσθηκε τὸν 6^ο αἰ. με τὰ διατάγματα τοῦ αυτοκράτορα Ἰουστινιανοῦ, ὁ οἱοῖος καθόρισε τὴν «τάξιν τιμῆς» των πέντε μεγαλύτερων θρόνων τῆς Ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας, ἥτοι τῆς Ρώμης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ των Ἱεροσολύμων. Ἡ 109^α Νεαρά τοῦ αυτοκράτορα Ἰουστινιανοῦ ἐιδικότερα δε ἀναφέρει:

«Αἱρετικοὺς δὲ καὶ ἐκεῖνοι εἰρήκασι καὶ ἡμεῖς λέγομεν τοὺς διαφόρων ὄντας αἱρέσεων,...καὶ πρὸς γε πάντας τοὺς μὴ ὄντας μέλος τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ πάντες

όμοφώνως οἱ ἀγιώτατοι πάσης τῆς οἰκουμένης πατριάρχαι, ὃ τε τῆς ἐσπερίας Ῥώμης καὶ ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ Θεουπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ πάντες οἱ ὑπ'αὐτοὺς τεταγμένοι ὀσιώτατοι ἐπίσκοποι τὴν ἀποστολικὴν κηρύττουσι πίστιν τε καὶ παράδοσιν»[5].

Τὴν αυτοκρατορικὴ περίοδο ἀπηγορεύετο ἡ εἰσπήδηση ἐνός τῆς Πενταρχίας στο ἐδαφος τοῦ ἄλλου, ἐνῶ ὅλα τὰ διεκκλησιαστικά ζητήματα καὶ ἐφέσεις ὑπεβάλλοντο στὴν κρίση τοῦ αυτοκράτορα, ὁ ὁποῖος καὶ υπαγόρευε τὴ διαδικασία τῆς ἀντιμετωπίσεως αὐτῶν. Πολλοὶ συγγραφεῖς τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς ἀναφέρονται στὰ ἴσα προνόμια καὶ τὶς εὐθύνες τῶν πέντε σπουδαιότερων θρόνων τῆς αυτοκρατορίας. Ὁ Ἀντιοχείας Πέτρος Γ' (1052–1056) στὴν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀκυληίας ἐγράφε:

«Πέντε γὰρ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ὑπὸ τῆς θείας ὡκονομήθῃ χάριτος εἶναι πατριάρχας, τὸν Ῥώμης, τὸν Κωνσταντινουπόλεως, τὸν Ἀλεξανδρείας, τὸν Ἀντιοχείας, καὶ τὸν Ἱεροσολύμων <...> (PG 120 col. 757). Τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ μιᾶς ἄγεται κεφαλῆς· ἐν αὐτῷ δὲ μέλη πολλὰ· καὶ πάντα ὑπὸ πέντε μόνον οἰκονομεῖται αἰσθήσεων <...> Καὶ τὸ σῶμα δὲ πάλιν τοῦ Χριστοῦ· ἡ τῶν πιστῶν λέγω Ἐκκλησία· ἐν διαφόροις ὥσπερ μέλεσι συναρμολογουμένη ἔθνεσι, καὶ ὑπὸ πέντε αἰσθήσεων οἰκονομουμένη, τῶν εἰρημένων μεγάλων θρόνων, ὑπὸ μιᾶς ἄγεται κεφαλῆς· αὐτοῦ φημι τοῦ Χριστοῦ (col. 760)».

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης Ι' Καματηρὸς στὴν ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς τὸν Πάπα Ἰννοκέντιο Γ' τὸ ἔτος 1200 σημείωσε ὅτι δὲν προσφέρουν βάση οἱ συνοδικές ἀποφάσεις γιὰ τὶς ἀξιώσεις τῶν Ἐπισκόπων Ῥώμης:

«Δεν εὐρίσκουμε ἐκεῖ μόνον τὴν ἀπαρίθμηση [τῶν Ἐκκλησιῶν], ἀλλὰ καὶ τὴν εὐκόσμο τάξη, σύμφωνα με τὴν ὁποία ἡ μὲν ἀποκαλεῖται ἡ πρώτη, ἡ δὲ ἡ δεύτερη, στὴ συνέχεια ἡ τρίτη καὶ οὕτω καθ'ἐξῆς. Ἀπὸ καμία ὁμως ἱερὰ ἀποστολικὴ διάταξη, οὐδὲ κανόνα γνωρίζουμε καθολικὲς Ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες νὰ ἐμπεριέχουν τὶς λοιπές ἢ εἶναι μητέρες γιὰ τὶς ἄλλες»[6].

Μόνο ἀργότερα, ἐξαιτίας τῶν γνωστῶν ἱστορικῶν καταστροφῶν, τῆς σημαντικῆς ἀποδυναμώσεως καὶ ἐλαττώσεως τῶν παλαιφάτων Πατριαρχείων, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν ἐμπερίστατα, καθὼς καὶ λόγῳ τῆς θέσεως τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως ὡς ἐκείνου τῆς πρωτεύουσας, καθιερώνεται ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκ τῶν πραγμάτων ἀνισοτιμίας μετὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ ὀψιμὴ βυζαντινὴ περίοδος καὶ, ἰδίως, ἡ περίοδος τῆς Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας, σημαδεύονται ἀπὸ ὀχι σπάνιες καταχρήσεις τῆς θέσεως ἀπὸ Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως. Δὲν προκαλεῖ ἐκπλήξη ὅτι σχεδὸν ὅλα τὰ λεχθέντα τῶν Προκαθημένων Κωνσταντινουπόλεως, τὰ ὁποῖα ἐπικαλεῖται στὸ Γράμμα τοῦ οἱ Πατριάρχης Βαρθολομαῖος, ἀφοροῦν ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν ἱστορικὴ ἐποχὴ.

Ἐρρήσω ἐν παρόδῳ ὅτι παραθέτοντας σὲ σχέση με τὰ παραπάνω τὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Καλλίστου Α' σχετικά «πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Τιρνόβου Γερμανοῦ Β», ὁ Πατριάρχης Βαρθολομαῖος διαπράττει ἓνα παράξενο σφάλμα, διότι δὲν γνωρίζει ἡ ἱστορία ἓνα Πατριάρχη Τιρνόβου με αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἐνῶ κατὰ τὴν Πατριαρχίαν τοῦ Καλλίστου Α', τὸ θρόνον τοῦ Τιρνόβου εἶχε ὁ Πατριάρχης Θεοδόσιος Β'.

Κανονικὴ ἀνωμαλία ὁμως, ἡ ὁποία οφείλεται στὰ τραγικὰ γεγονότα τοῦ παρελθόντος, εἶναι ἀδύνατο νὰ καθιερώνεται ὡς κανόνας. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἀκόμη τὴν Ὀθωμανικὴ ἐποχὴ, με τοὺς Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς ὀχι μόνον νὰ διαβιοῦν ἐπὶ μακρὰ διαστήματα στὴν Ἰστανμποῦλ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκλέγονται καὶ νὰ χειροθετοῦνται στὴν πόλιν αὐτή, ὡστόσο σῶζετο ἡ ἰδέα περὶ ἰσοτιμίας ὁλῶν τῶν Πατριαρχῶν, κάτι τὸ ὁποῖο εὗρισκε ἀπὴχηση ἰδίως στὴν πολεμικὴ κατὰ τῆς ἐτεροδοξίας.

Έτσι, επικεντρώνεται στο θέμα του πρωτείου η Εγκύκλιος Επιστολή των Πατριαρχών της Ανατολής του έτους 1848, όπου, μεταξύ άλλων, αμφισβητούνται οι αξιώσεις των παπών της Ρώμης επί του πρωτείου εντός της Εκκλησίας του Χριστού. Τα πρεσβεία του πρώτου θρόνου, τόσο κατά τους πρώτους αιώνες του χριστιανισμού, όσο και τον 19^ο αι., οι συντάκτες της Επιστολής τα έβλεπαν στη θέση το θρόνου αυτού στην πρωτεύουσα του ενιαίου κράτους: πρώτα της Ρωμαϊκής, και στη συνέχεια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ούτε οι ιεροί κανόνες και κάποια ειδική κανονική θέση, αλλά η φυσική ροή των πραγμάτων ανάγκαζε να προσφεύγουν οι ενδιαφερόμενοι στις διαφορές τους στην πρωτεύουσα τη Ρώμη ή την Κωνσταντινούπολη. Οι λαμβανόμενες όμως εκεί αποφάσεις θα έπρεπε να ήταν αδελφικές και όχι προστακτικές, που να παραβίαζαν την ελευθερία των κατά τόπους Εκκλησιών, δηλαδή το αυτοκέφαλό των. Η Επιστολή τονίζει ιδιαίτερα ότι η αδελφική συνδρομή του Κωνσταντινουπόλεως θα παρείχετο αποκλειστικά κατόπιν του σχετικού αιτήματος των Προκαθημένων των κατά τόπους Εκκλησιών και όχι να επιβάλλετο από τον ίδιο[7].

3. Ο θεσμός της Πενταρχίας το Γράμμα χαρακτηρίζει ως «κανονικώς αμετάθετο καθεστώς». Παρόμοιος χαρακτηρισμός κρίνεται αρκούντως παράξενος.

Η ανάδυση της Πενταρχίας δεν οφείλεται, όπως ειπώθηκε ανώτερα, στους κανόνες της Εκκλησίας, αλλά στα διατάγματα του Ρωμαίου αυτοκράτορα, και ως εκ τούτου αυτή, ως θεσμός κρατικός, έχασε τη σημασία της με τη διάλυση της αυτοκρατορίας. Παράλληλα, με την πάροδο του χρόνου τροποποιείτο η τάξη τιμής των Ορθοδόξων Πατριαρχών. Το 1590, στη Σύνοδο Κωνσταντινουπόλεως στο Γράμμα ιδρύσεως του Πατριαρχείου Ρωσίας οι Πατριάρχες της Ανατολής παραχώρησαν στον Προκαθήμενο της Ρωσικής Εκκλησίας την πέμπτη θέση στα Δίπτυχα:

«...πατριάρχην έχειροτόνησε Μοσκοβίου τὸν κύριον Ἰὼβ, τῇ ἐπικλήσει καὶ χάριτι τοῦ παναγίου πνεύματος, καὶ γράμμα αὐτῷ δέδωκε χρυσοβούλλον πατριαχικὸν, καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ χρυσοβούλλου ὥρισε καὶ ἀπεφήνατο, ἵνα ὁ αὐτὸς ἀρχιεπίσκοπος Μοσκοβίου κύρ Ἰὼβ ὑπάρχη πέμπτος πατριάρχης, καὶ ἔχῃ τὴν πατριαρχικὴν ἀξίαν τὲ καὶ τιμὴν, καὶ συναριθμῆται καὶ μετρήται μετὰ τῶν λοιπῶν πατριαρχῶν, εἰς τὸν μετὰ ταῦτα αἰῶνα τὸν ἅπαντα».

4. Για να υποστηρίξει τη δήθεν «ἀρχαίαν ταύτην πράξιν τῆς Ἐκκλησίας», με την οποία στον Κωνσταντινουπόλεως χορηγείται το δικαίωμα παρεμβάσεως στα των άλλων Εκκλησιών, ο Πατριάρχης Βαρθολομαῖος παραθέτει τον Τομο του έτους 1663, ο οποίος είναι περισσότερο γνωστός ως «Γράμμα περί ἀρχῆς βασιλικῆς τέ καὶ πατριαρχικῆς», όπου οι Πατριάρχες της Ανατολής «ἐπέλυσαν κεφάλαια ζητημάτων προβληθέντα αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ κλήρου τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας».

Η υπό εξέταση κείμενο, το οποίο είναι αμφισβητούμενο τόσο κατά την προέλευση του, όσο και κατά το περιεχόμενό το, μεταδίδει την πράξη της εποχής αυτού, δηλαδή της Οθωμανικής, επί της οποίας οι Πατριάρχες της Ανατολής, όπως προαναφέρθηκε ήδη, τελούσαν *de facto* σε κατάσταση υποταγής στον Κωνσταντινουπόλεως. Καίτοι και τούτο το κείμενο, σε περίπτωση επισταμένης μελέτης, στην πραγματικότητα δεν υποστηρίζει τις σημερινές αξιώσεις του Κωνσταντινουπόλεως.

Παρά τον ισχυρισμό του Πατριάρχη Βαρθολομαίου, δεν αποτελεί ο Τόμος του 1663 απάντηση στα κεφάλαια ζητημάτων, τα «προβληθέντα ὑπὸ τοῦ κλήρου τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας». Γράμματα, τα οποία απεστάλησαν στους τέσσερις Πατριάρχες της Ανατολής, δια των οποίων προσκαλούντο να μεταβούν στη Μόσχα προς συμμετοχή στη Σύνοδο, η οποία συνεκλήθη για να ασχοληθεί με την υπόθεση του Πατριάρχη Νίκωνος, υπογράφησαν μόνο από τον Τσάρο Αλέξιο Μιχαϊλόβιτς, τον πρωτοστάτη δηλαδή της δίκης του Πατριάρχη Μόσχας. Αλλά ούτε οι εκκλησιαστικές αρχές, ούτε ο απλός κλήρος της Ρωσικής Εκκλησίας ζήτησαν απαντήσεις από τους Πατριάρχες της Ανατολής.

Ο Τόμος του 1663 δεν έχει χαρακτήρα συνοδικής αποφάσεως. Οι Προκαθήμενοι των Εκκλησιών Αλεξανδρείας και Αντιοχείας, στους οποίους κομίσθηκε αντίγραφο του Τόμου, υπέγραψαν αυτό πολύ αργότερα. Επίσης γνωστό είναι ότι ο Ιεροσολύμων Νεκτάριος δεν υπέγραψε το ίδιο το έγγραφο, αλλά επισύναψε την ιδική αυτού γνώμη, όπου δηλοποιεί το ενδεχόμενο εκπτώσεως οποιουδήποτε Πατριάρχη, του Κωνσταντινουπόλεως μηδέ εξαιρουμένου, από το δικαστήριο των μητροπολιτών και επισκόπων της σειράς, με την οποία τη γνώμη διέψευσε ουσιαστικά τις θέσεις του κειμένου περί ειδικών προνομίων του Κωνσταντινουπόλεως[8]. Αμφισβητήσεις επιδέχεται και το κύρος, τουλάχιστον, ορισμένων συντακτών του κειμένου. Ένας εκ των οποίων ο Αντιοχείας Μακάριος, ακόμη το 1662 απέστειλε εμπιστευτική επιστολή στον Πάπα Ρώμης, όπου δήλωσε την υποταγή του. Το μόνο γεγονός αυτό θέτει ερώτημα, το κατά πόσο το έν λόγω κείμενο δύναται να θεωρείται έκφραση της αυθεντικής και αλωβήτου εκκλησιαστικής παραδόσεως.

Ταυτόχρονα ακόμη και από της απόψεως του κανονικού συστήματος, το οποίο καταγράφεται στον Τόμο 1663, οι πράξεις του Πατριάρχη Βαρθολομαίου στο ουκρανικό, εξέρχονται πέραν των αναφερομένων στο κείμενο αρμοδιοτήτων των Πατριαρχών Κωνσταντινουπόλεως. Τούτο επιβεβαιώνει και η 8^η ερωταπόκριση του Τόμου, την οποία παραθέτει επιλεκτικά ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος. Έν κατακλείδι η ερωταπόκριση αναφέρει:

«Εἰ δὲ συναινοῦσι καὶ οἱ λοιποὶ Πατριάρχαι, εἰ τύχον εἴη μείζων ὑπόθεσις, ἀμετάβλητος ἔσται ἡ ἐξενεχθεῖσα ἀπόφασις»[9].

Η ίδια γνώμη επαναλαμβάνεται και έν κατακλείδι της 7^{ης} ερωταποκρίσεως: *«Ἐὰν δὲ περὶ ὧν ἐγκαλεῖτο, ἔκκλητον καλέσῃ ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ἀπόφασιν ἐκδεκτέον. Εἰ δὲ συναινέσειεν καὶ οἱ λοιποὶ Πατριάρχαι, οὐδεμίας ἔτι προφάσεως λείπεται χώρα, περὶ ὧν ἐγκαλεῖται»*[10].

Συνεπώς, κατά τον Τόμο, οι αποφάσεις του Κωνσταντινουπόλεως, πρώτον, δεν είναι αυτές καθεαυτές τελεσίδικες· δεύτερον, για να τις αποδοθεί αυτός ο χαρακτήρας χρειάζεται η συναίνεση των «λοιπών Πατριαρχών», δηλαδή των Προκαθημένων όλων των κατά τόπους Ορθοδόξων Εκκλησιών. Οι διατάξεις αυτού του κειμένου δύσκολα μπορούν να χρησιμεύουν ως επιβεβαίωση του δήθεν υφισταμένου δικαιώματος των Πατριαρχών Κωνσταντινουπόλεως να επεμβαίνουν μονομερώς στα εσωτερικά μιας άλλης αυτοκεφάλου Εκκλησίας, κατά περιφρόνηση όχι μόνο της συναινέσεως των λοιπών Εκκλησιών, αλλά και παρά την σαφώς εκπεφρασμένη διαφωνία για τις ενέργειές του.

Απολύτως αυθαιρέτως, προς επιβεβαίωση της θέσεώς του, παραθέτει ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος την 21^η ερωταπόκριση, η οποία πραγματεύεται τη υποδικία μητροπολίτη ή Πατριάρχη προς τους επισκόπους της οικείας αυτών Εκκλησίας, ουδόλως αναφερομένη στο θέμα των ειδικών δικαιωμάτων του Προκαθημένου Κωνσταντινουπόλεως.

Η 22^η ερωταπόκριση, την οποία επικαλείται επίσης το Γράμμα του Πατριάρχη Βαρθολομαίου, λέγει ότι σε περίπτωση όταν επίσκοπος τις θελήσει να ασκήσει έκκλητο προς το «ανώτερο δικαστήριο», παρόλο που είχε ήδη καταδικασθεί μέχρι τότε εγγράφως από τον Κωνσταντινουπόλεως και τους λοιπούς Πατριάρχες, στερείται ενός τέτοιου δικαιώματος. Είναι χαρακτηριστικό ότι η παρούσα αρχή σε περίπτωση του εκκλήτου του Μιχαήλ (Φιλαρέτου) Ντενισένκο όχι μόνο δεν δικαιολογεί τις ενέργειες του Πατριάρχη Βαρθολομαίου, ο οποίος αποφάσισε θετικά σχετικά με αυτή τον Οκτώβριο 2018, αλλά και τις απαγορεύει ρητώς. Η έκπτωση του πρώην μητροπολίτη Φιλαρέτου Ντενισένκο από την Ιερά Σύνοδο Ιεραρχίας της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ρωσίας ακόμη τη δεκαετία 1990 ενεκρίθη από τους Προκαθημένους των περισσοτέρων κατά τόπους Εκκλησιών, συμπεριλαμβανομένου και του ίδιου του Πατριάρχη Βαρθολομαίου. Μετά ταύτα, κατά το πνεύμα της 22^{ης} ερωταποκρίσεως ο πρώην Κιέβου έχασε οριστικά κάθε δικαίωμα του εκκλήτου.

5. Σύμφωνα με τον Πατριάρχη Βαρθολομαίο, η Κωνσταντινουπολίτις Εκκλησία επωμίζεται την ευθύνη της διαιτήσεως και επιλύσεως «διαφορῶν τῶν ἀναφυσισῶν μεταξύ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν», της επιρρώσεως «τῆς ἔστιν ὅτε ἀνεπαρκοὺς ἐνεργείας τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν, καὶ γενικῶς τῆς ἀποσοβήσεως «τῶν παντοίων ἡθικῶν καὶ ὑλικῶν κινδύνων τῶν ἐπαπειλούντων τὴν εὐστάθειαν» τῶν κατὰ τόπους Εκκλησιῶν. Καὶ μια τέτοια μάλιστα παρέμβαση ἡ Κωνσταντινουπολίτις Εκκλησία δικαιούται νὰ ἀσκήσῃ τόσο «αὐτεπαγγέλτως καὶ ὡς ἐκ καθήκοντος», ὅσο καὶ «κατ' ἐπίκλησιν τῶν ἐνδιαφερομένων».

Εἶναι ολοφάνερο ὅτι οἱ παρόμοιες ἀξιώσεις, οἱ ὁποῖες δικαιολογοῦν τὴ μονομερὴ καὶ μὴ συντονισμένη παρέμβαση στὰ ἐσωτερικὰ οἰασδήποτε αυτοκεφάλου Εκκλησίας με κάθε πρόσχημα, ὄχι μόνο δὲν ἐπιβεβαιώνονται ἀπὸ τοὺς κανόνες, ἀλλὰ καὶ προσκρούουν ἀμεσα στὶς βασικὲς ἐκκλησιαστικὲς διατάξεις, οἱ ὁποῖες ἀπαγορεύουν παρεμβάσεις ἐπισκόπων μιᾶς Εκκλησίας στὰ τῆς ἄλλης. Εἶναι περιττό νὰ πούμε ὅτι οὐδεὶς καὶ οὐδέποτε ἔδωσε στὸν Κωνσταντινουπόλεως δικαίωμα νὰ καθορίσῃ τὴν «ανεπάρκεια ἐνεργειῶν» τῶν Προκαθημένων τῶν λοιπῶν Εκκλησιῶν, ὅπως καὶ οὐδεὶς τοῦ ἀνέθεσε καθήκον νὰ προσδιορίσῃ «κινδύνους» πρὸς τὴν ἀποτροπὴ τῶν. Παράλληλα, ἡ ἱστορία γνωρίζει ἀρκετὰ περιπτώσεις ὅταν κίνδυνο γιὰ τὴν Οἰκουμένη Ὁρθοδόξια παρουσίαζαν ἀκριβῶς οἱ ἐνέργειες καὶ οἱ διδασκαλίαι τῶν ἰδίων τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως. Ἔτσι, πρὸς ἀποτροπὴ τῆς ταραχῆς, τὴν ὁποία προκάλεσε με τὶς πλάνες τοῦ ὁ Προκαθήμενος τῆς Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, συνήλθε ἡ Γ' Οἰκουμένη Σύνοδος, ἡ ὁποία καταδίκασε τὴν αἵρεση τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Νεστορίου, ἐνῶ ἡ ἀντιπροσωπεῖα τῶν συνοδικῶν πατέρων στὴν Κωνσταντινούπολη χειροτόνησε τὸν Ὁρθόδοξο διάδοχό του τὸν Μαξιμιανό.

6. Τὸ Γράμμα τοῦ Πατριάρχη Βαρθολομαίου υποστηρίζει ὅτι «αἱ ἐπὶ μέρους κατὰ τὸν παρελθόντα καὶ τὸν νῦν αἰῶνα διορθόδοξοι προσπάθειαι καὶ πρωτοβουλίαι τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐσφαλμένως ἐξελήφθησαν τυχὸν ὑπὸ τινων ὡς ἀπεμπόλησις τῶν τοιούτων ἀμετακινήτων εὐθυνῶν ἀμα δὲ καὶ διακονικῶν προνομίων αὐτῆς ἐν ὀνόματι οἰοῦντι τινὸς κοινοβουλευτικῆς ὁμοσπονδίας...τῶν ἐπὶ μέρους Τοπικῶν Ἐκκλησιῶν».

Εἶναι προφανὲς στὴν παρούσα διατύπωση ἡ ἀμεση ἀποχώρησις ἀπὸ τὴ συνοδικότητα ὑπὲρ τῆς μοναρχικῆς ἀρχῆς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος. Ἐχομε νὰ κάνουμε με τὴν ἀρνήσιν τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως νὰ διαδραματίζουν τὸ συντονιστικὸ ρόλο στὴν Ὁρθοδόξια, στὸν ὁποῖο ἔκαναν ἐπανελημμένες ἀναφορὰς κατὰ τὸ παρελθόν, καὶ με τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων ἀνακήρυξιν τῆς μοναρχίας τοῦ Προκαθημένου τῆς Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τὴ μορφὴ τῆς «μετακινήτου εὐθύνης» καὶ τῶν «διακονικῶν προνομίων» αὐτῶν.

Τὸ Γράμμα τοῦ Πατριάρχη Βαρθολομαίου χαρακτηρίζει κατὰ τρόπο ταπεινωτικὸ τὸ συνοδικὸ πολίτευμα τῆς Εκκλησίας «κοινοβουλευτικὴ ὁμοσπονδία». Πρέπει ὅμως νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι τὸ μοντέλο τῆς «ὁμοσπονδίας» εἶχε μιὰ διευρυμένη χρῆσιν στὴ θεολογικὴ γραμματεία τοῦ 19^{ου} καὶ 20^{ου} αἰ. Ἀτελὲς ὡς κάθε περιγραφικὸ μοντέλο, ἐν τούτοις ἐντάχθηκε στὸ θεολογικὸ λεξιλόγιον ἀποκλειστικὰ ὡς ἐργαλεῖο κριτικῆς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μοναρχισμοῦ τῆς Ρώμης[11]. Οὐδέποτε καὶ σὲ οἰονδήποτε αὐτὴ ἡ περιορισμένη χρῆσιν τῆς λέξεως προκαλοῦσε ἀντίδραση. Ἀκόμη περισσότερο, κατὰ τὸ πρῶτο ἡμισυ τοῦ 20^{ου} οἱ ἴδιοι οἱ ἱεράρχες τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἔκαναν εὐρεία χρῆσιν τῶν μορφῶν τῆς «ὁμοσπονδίας» καὶ τοῦ «δημοκρατισμοῦ» προκειμένου νὰ περιγράψουν τὸ μοντέλο τῆς Ὁρθόδοξου Εκκλησίας. Ἀ.χ., ὁ μητροπολίτης Σελευκείας Γερμανὸς Στρινόπουλος στὸ λόγο τοῦ κατὰ τὴν ἐνθρόνισιν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Μελετίου Δ' Μεταξάκη τὸ ἔτος 1922 χαρακτήρισε τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως «τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν, τὸ κέντρον, εἰς ὃ συνέρχονται καὶ ἀφ' οὗ ἐκπορεύονται οἱ τὸ ὅλον σῶμα συγκροτοῦσαι ἐπὶ μέρους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι», καὶ ὅμως στὴ συνέχεια σημείωνε: «Ταῦτα λέγων δὲν εἰσηγοῦμαι, ἄπαγε! παπικὴν μοναρχίαν καὶ συγκέντρωσιν τῆς ὅλης ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας ἐν ταῖς χερσὶ μιᾶς τοπικῆς

Ἐκκλησίας ἢ καὶ ἐνὸς μόνου ἀτόμου ἐπὶ προφανεῖ καταλύσει θεσμῶν αἰωνίων, τοῦ δημοκρατικοῦ καὶ ὁμοσπονδιακοῦ πολιτεύματος ἐφ' ᾧ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ἐναβρύνεται ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία»[12]. Ο ἴδιος ὁ Πατριάρχης Μελέτιος Μεταξάκης δὲν ἀποκαλεῖ τὸν Πάπα Ρώμης «κεφαλὴ» τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ «Πρόεδρο τῆς Χριστιανικῆς Ὁμοσπονδίας»[13]. Ἡ παρατηρούμενη τα τελευταῖα ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν ἀρκούντως σαφὴ καὶ περιορισμένη στὴν ἐννοιά της εἰκόνα τῆς ὁμοσπονδίας πρὸς περιγραφή τοῦ μοντέλου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ σύμπτωμα ὅτι σειρὰ ἱεραρχῶν καὶ θεολόγων τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Πατριάρχῃ Βαρθολομαίου, ἀναθεώρησαν τὴ στάση τοὺς ἐναντὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος με τὴν πρόσληψη ἐκείνου τοῦ μοναρχικοῦ μοντέλου τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖο ἐπὶ μία καὶ πλεόν χιλιετία δεχόταν συνεπὴ κριτικὴ τῶν προκατόχων τοὺς.

7. Τὸ Γράμμα τοῦ Πατριάρχῃ Βαρθολομαίου ἀνακηρύσσει τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως «κοινὴ τροφὴ τῶν Ὁρθοδόξων» με δικαίωμα ὄχι μόνον νὰ χορηγεῖ τα αὐτοκέφαλα, ἀλλὰ καὶ ἀνάλογα με τὴν περίπτωσιν, κατὰ τὴν κρίσιν της, νὰ καθορίσῃ τὸ περιεχόμενόν των.

Πασιγνώστο τυγχάνει ὅτι τὸ κανονικὸ δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δὲν ἐμπεριέχει διατάξεις, οἱ ὁποῖες νὰ καθορίζουν τὴ διαδικασίαν ἀνακηρύξεως καὶ ἀναγνώρισεως τοῦ αὐτοκεφάλου. Στερεῖται βάσεως ἡ ὀνομασία τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως «κοινὴ τροφὴ τῶν Ὁρθοδόξων»: ἱστορικὰ οἱ Προκαθήμενοι τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως δὲν καθόριζαν αὐτοτελῶς οὔτε τὰ ὅρια τῶν ἐτέρων Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὰ δικά των.

Τὴ βυζαντινὴν περίοδον ἐκάστη ἀλλαγὴ καθεστώτων μητροπόλεων ἐντὸς τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, καθὼς καὶ οἱ ἐδαφικὲς μεταβολαὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Πατριαρχείου, γίνονταν με διατάγματα αὐτοκρατόρων καὶ κατόπιν πρωτοβουλιῶν αὐτῶν. Ἡ δικαιοδοσία τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καθορίσθη με τὸ διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορα Μαρκιανοῦ (450–457), βάσει τοῦ υιοθετηθέντος ἀπὸ τὴν Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδον τῆς Χαλκηδόνος 28^{ου} κανόνα ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν διοικήσεων Θράκης, Ἀσίας καὶ Πόντου τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ἀργότερα τὸ κανονικὸ ἐδαφος τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως διευρυνόταν καὶ συρρικνωνόταν κατ' ἐπανάληψιν. Ἐτσί, τὸν 7ο αἰ. οἱ εἰκονομάχοι αὐτοκράτορες ἐνέταξαν στὴ δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἐδάφη τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ, τῆς Νότιας Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας. Τὴν Ὀθωμανικὴν ἐποχὴν οἱ Ὀθωμανικαὶ ἀρχαὶ ἐνέταξαν στὴ δικαιοδοσίαν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως περιοχὰς τῶν καταργηθέντων ἀπὸ τοὺς ἰδίους Πατριαρχεῖον Τιβρόβου καὶ Πεκίου, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐξακολουθοῦσε νὰ ποιμαίνει βάσει τῶν προειλημμένων ἀποφάσεων τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

Σύμφωνα με τὴν Βυζαντινὴν κρατικὴν δικανικὴν πρακτικὴν, ἡ ὁποία βασιζόταν στὴν ἀπὸ τοὺς Ρωμαϊκοὺς νόμους ἀναγνωριζομένης ἀρμοδιότητος τοῦ αὐτοκράτορα νὰ χειρίζεται τὰ θεία (*res divinae*) ὡς μέρος τοῦ δημοσίου δικαίου, ὁ αὐτοκράτορας ὡς «δεσπότης τῆς οἰκουμένης» διαχειριζόταν ὅλες τὶς ἐξωτερικὰς υποθέσεις τῶν μεμονωμένων Τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖες κατὰ τὴ Βυζαντινὴν ὁρολογία ἀποκαλοῦντο «οἰκουμενικαί» ἢ «αἱ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκκλησίαι».

Εἰδικότερα δὲ, τοῦτο εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἰδρυσὴν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τόσο τῶν νέων μητροπόλεων, ὅσο καὶ τῶν ὁλοκληρῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖες συμπεριέλαβαν ἐδάφη μερικῶν μητροπόλεων καὶ διαποιμαίνονταν ἀπὸ Ἀρχιεπισκόπους. Στὶς ἀποφάσεις τῆς τελευταίας κατηγορίας ἐντάσσεται καὶ ἡ ἀπονομὴ προνομίων στὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀ' Ιουστινιανῆς τὸ 533 ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ιουστινιανόν[14], ἡ ἐκχώρησις τοῦ αὐτοκεφάλου στὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ραβέννας τὸ 666 ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Κώνστα Β' [15], ἡ ἀναγνώρισις τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας τὸ 927 ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας Κωνσταντῖνον Ζ' Πορφυρογέννητον καὶ τὸ Ρωμανὸ Λακαπηνόν[16], ἡ δημιουργία τῆς Αὐτοκεφάλου Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος τὸ 1018 ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Βασίλειον Β' [17], ἡ ἐκχώρησις τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας τὸ 1219 ἀπὸ

τον αυτοκράτορα Θεόδωρο Λάσκαρη.

Η μονομερής απονομή του αυτοκεφάλου στις Εκκλησίες Ελλάδος, Ρουμανίας, Σερβίας και τις λοιπές Εκκλησίες το 19^ο και 20^ο αι. από τη Σύνοδο του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως αποτελεί πράξη των νεότερων χρόνων, η θεμελίωση της οποίας είναι αδύνατο να ανακαλυφθεί στους εκκλησιαστικούς κανόνες της εποχής των Οικουμενικών Συνόδων. Παράλληλα, το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως δεν ήταν η μόνη Εκκλησία, η οποία χορηγούσε αυτοκέφαλο εκτός των ορίων της αυτοκρατορίας. Έτσι, η Εκκλησία της Γεωργίας έλαβε το αυτοκέφαλό της από την Εκκλησία Αντιοχείας, κάτι το οποίο μαρτυρεί ο Βαλσάμων:

«Τὸν δὲ Ἰβηρίας ἐτίμησεν ἡ διαγνωσις τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Λέγεται γὰρ ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας κυροῦ Πέτρου, γέγονεν οἰκονομία συνοδική, ἐλευθέραν εἶναι καὶ αὐτοκέφαλον τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἰβηρίας, ὑποκειμένην τότε τῷ πατριάρχει Ἀντιοχείας»[18].

8. Συνεχίζοντας το θέμα του αυτοκεφάλου, ο Πατριάρχης Βαρθολομαῖος αποκαλεί εσφαλμένη την αντίληψη «αυταρκῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν, διευκρινίζοντας ὅτι τα Αυτοκέφαλα καθεστῶτα «οὐ τυγχάνουσιν ἀμετακίνητον καὶ στατικόν σύστημα ἀλλὰ προσαρμοζόμενον εἰς τὰς ποιμαντικὰς ἐπιταγὰς τῆς σήμερον, μεθ' ἱερότητος καὶ πολλῆς περισκέψεως». Οἱ υφιστάμενες σήμερα Αυτοκέφαλες Εκκλησίες ο Πατριάρχης προσδιορίζει ὡς «τὰ νεωστὶ καὶ οὕτω καλούμενα «αὐτοκέφαλα».

Το εκκλησιολογικό μοντέλο, το οποίο εισηγείται ο Πατριάρχης Βαρθολομαῖος, εισάγει μία ιεραρχία Εκκλησιῶν με επικεφαλὴς τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως, ὡς «διαιτητής», «ἐπίτροπος» καὶ «κοινός τροφός των Ορθοδόξων». Στὴ δεύτερη θέση κατατάσσονται οἱ παλαίφατες Εκκλησίες με τὸ καθεστῶς αὐτῶν, τὸ οποίο εἶχε κατοχυρωθῇ στὶς πράξεις των Οικουμενικῶν Συνόδων, νὰ σέβεται, ἀλλὰ τούτο δὲν αποκλείει ὅμως τὸ ἐνδεχόμενο τῆς παρεμβάσεως στὰ ἐσωτερικὰ τους ἀπὸ πλευρὰς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ τέλος, στὴν τελευταία βαθμίδα κατατάσσονται «τὰ νεωστὶ καὶ οὕτω καλούμενα «αὐτοκέφαλα», δηλαδὴ ὅλες οἱ υπόλοιπες Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίας μέχρι ολικῆς καταργήσεως αὐτῶν με μιὰ βουλευτικὴ ἀπόφαση τῆς Συνόδου στὴν Ἰστανμπούλ.

Ένα τέτοιο δόγμα ἀπαξιώνει ἐντελῶς τὸ νόημα τοῦ αυτοκεφάλου καὶ ἐρχεται σὲ ἀντίθεση με τὴν Ορθόδοξη ἐκκλησιολογία. Τα σχετικά με τὰ ἴσα δικαιώματα ὅλων των Πατριαρχῶν ἀκόμη καὶ στὰ πλαίσια τοῦ υφισταμένου τῆ βυζαντινῆ ἐποχῆ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας, τὸ οποίο επικαλεῖται ὁ Πατριάρχης Βαρθολομαῖος, εἰπώθηκαν προηγουμένως.

9. Ο Πατριάρχης Βαρθολομαῖος, προκειμένου νὰ αιτιολογήσῃ τὴν ἀπόφαση ἀποδοχῆς των Ουκρανῶν σχισματικῶν στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία «εἰς τὸν οἰκεῖον αὐτῶν βαθμὸν», επικαλεῖται τὸ προηγούμενο θεραπείας τοῦ Μελιτιανοῦ σχίσματος ἀπὸ τὸν Α' Οικουμενικὴ Σύνοδο, δηλώνοντας ὅτι οἱ Μελιτιανοὶ Ἐπίσκοποι, οἱ οποίοι χειροτονήθηκαν ἐντὸς σχίσματος, «ἀπάντων ἀποκατασταθέντων ἄνευ ἀναχειροτονίας εἰς τοὺς οἰκείους αὐτοῖς βαθμοὺς». Πρὸς ἐνίσχυση τῆς θέσεώς του ὁ Πατριάρχης επικαλεῖται τὴν πραγματεία τοῦ Μητροπολίτη Ἀγχιάλου Βασιλείου Ἀστερίου, παραθέτοντας παρεμπιπτόντως στὸ Γράμμα τοῦ τὴν ἐσφαλμένη ἡμερομηνία τῆς συντάξεως αὐτῆς τὸ 1877, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα συντάχθηκε τὸ 1887.

Ο ἰσχυρισμός, ἐν τούτοις, τοῦ Πατριάρχῃ Βαρθολομαίου δὲν υποστηρίζεται ἀπὸ τὰ κείμενα τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου.

Η συνοδική επιστολή, η οποία πραγματεύεται το έν λόγω ζήτημα, αναφέρει την αποδοχή στην εκκλησιαστική κοινωνία τῶν δὲ ὑπ' αὐτοῦ [δηλαδή του πρώην Λυκοπόλεως Μελιτίου] κατασταθέντων **μυστικωτέρα χειροτονία βεβαιωθέντων**. Σημειωτέον ότι, ακολουθών τον Αγχιάλου Βασίλειο, ο Πατριάρχης Βαρθολομαῖος αναδημοσιεύει τα του Αγίου Θεοδώρου Στουδίτου, ο οποίος θεωρούσε ότι οι επανερχόμενοι από το Μελιτιανό σχίσμα μέχρι το 7^ο αι. γίνονταν δεκτοί άνευ αναχειροτονίας και χρίσεως Μύρου. Παρά ταύτα, ο Μητροπολίτης Βασίλειος Αστερίου, στην πραγματεία του οποίου, κατά τον Πατριάρχη Βαρθολομαῖου, «περιγράφεται διὰ πολλῶν καὶ βεβαίων ἡ διαχρονικὴ θέσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας περὶ τοῦ ζητήματος» του κύρους της χειροτονίας στους σχισματικούς, προχωρεῖ σε μια σπουδαία συμπλήρωση: «Πιθανὸν ὅμως ὅτι οἱ ἐξ αὐτῶν [δηλαδή τῶν μελιτιανῶν] ἐπιστρέφοντες κληρικοὶ εὐβαιοῦντο ἐν τοῖς οἰκείοις ἱερατικοῖς βαθμοῖς διὰ εὐχῆς μετὰ χειροθεσίας, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Α' οἰκουμενικῆς συνόδου τὴν ἐκδηλουμένην ἐν τε τῇ προμνημονευθείσῃ συνοδικῇ ἐπιστολῇ καὶ ἐν τῷ ἡ' κανόνι»[19].

Το ὅτι οἱ ἐντὸς του σχίσματος τελεσθεῖσες χειροτονίες δεν γίνονταν δεκτές μόνο με τὴν αποδοχὴ της σχετικῆς συνοδικῆς αποφάσεως ακριβῶς και τονίζει ο 8^{ος} κανόνας της Α' Οικουμενικῆς Συνόδου, ἡ οποία ἐπιλαμβάνετο του Νοβατιανοῦ σχίσματος, το οποίο ἐπίσης αναφέρει ο Πατριάρχης Βαρθολομαῖος. Σύμφωνα με τον ὡς ἄνω κανόνα οἱ επανερχόμενοι ἀπὸ τους Νοβατιανούς κληρικοὶ γίνονταν δεκτοὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία διὰ της χειροθεσίας («ὥστε χειροθετουμένους αὐτούς») ὑπὸ τον ὅρο να δώσουν τὴν ἐγγραφὴ ομολογία της Ὁρθοδόξου πίστεως. Ἐτσι, και στις δύο περιπτώσεις ἡ παραδοχὴ στην ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία των σχισματικῶν κληρικῶν ἐτελείτο κάθε φορά ἀνάλογα με τὴν συγκεκριμένη περίπτωση. Το συλλεῖτουργο με τους Ουκρανοὺς σχισματικούς και ἡ αποδοχὴ αὐτῶν στην ευχαριστιακὴ κοινωνία βάσει μόνο μιας συνοδικῆς αποφάσεως της Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, άνευ βεβαιώσεως και ἀκόμη ἔρευνας της αποστολικῆς διαδοχῆς των τελεσθεισῶν ἐντὸς του σχίσματος χειροτονιῶν, οὐδὲν κοινὸ ἔχει με τὴν πράξη θεραπείας του Μελιτιανοῦ και του Νοβατιανοῦ σχισμάτος.